

UNO RÖNDAHL 80 ÅR

Af Karl-Erik Weggerup (2004)

Uno Røndahl er politimanden, der gav os et revideret billede af Skånelands historie. Det begyndte med lidt slægtsforskning og endte med tre bøger om Skånelands historie, sammenlagt på næsten tusind sider.

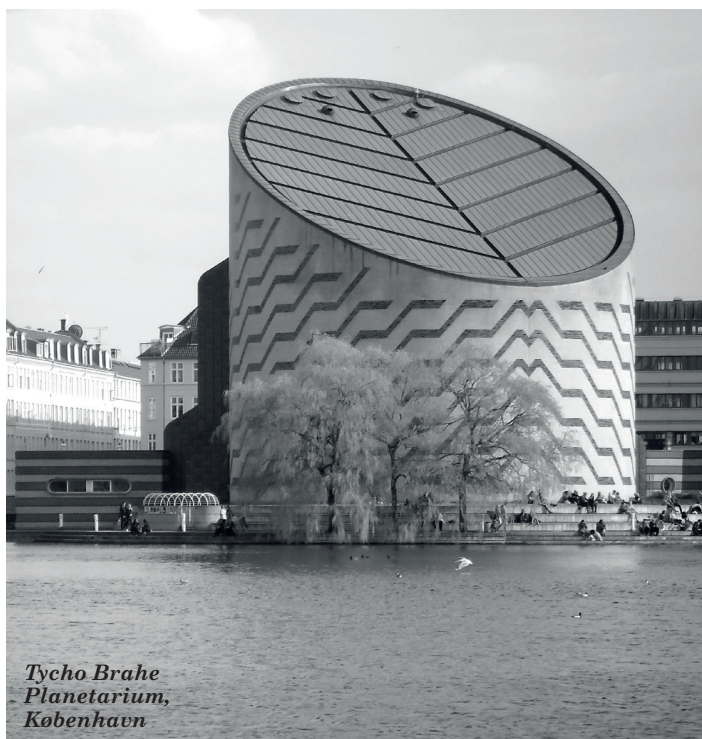
Uno Røndahl er politimanden, som med halvtreds års forskning har fået mange til at tænke om, når det gælder vor skånske fortid. Han bliver 80 år på søndag den 19. september 2004 og bor på fædrenegården Østad nr. 3 i Næsum Sogn i Bromølle Kommune. På denne gård dyrkede man før i tiden humle.

Uno Røndahl og hustruen Madeleine var her forleden hædersgæster ved en velbesøgt, officiel fødselsdagsreception i København. Skånska Dagbladet havde da lejlighed til at interviewe ham, inden han og Madeleine rejser til Rom for at fejre selve fødselsdagen dér.

De tre omtalte bøger er "Skåneland utan försköning" (1981, nyt oplag 1993), "Skåneland II - på jakt efter historien" (1986) och "Skåneland ur det fördolda"

(1996), alle udgivet hos en forlægger i Karlshamn. Til trods for at disse bøger er ret specielle, er de alligevel udsolgt fra forlaget. Interessen for at erhverve dem har været særligt stor i Danmark. Næsum ligger i grænseområdet mellem Skåne og Blekinge, i de gamle snaphanebygder, som man plejer at sige. Ordet snaphane vil Uno Røndahl dog helst ikke tage i sin mund. Det var nemlig svenskerne, som lånte ordet fra det tyske sprogområde i Baltikum; og det anvendtes bredt som samlebetegnelse for oprørsmænd, tyve og skovrøvere. Friskytter er den rette betegnelse, men de blev aldrig af Sverige betragtet som frihedskæmpere.

Foruden de tre nævnte bøger er det gennem årene blevet til adskillige artikler i tidsskrifter, årbøger og aviser på begge sider

Tycho Brahe Planetarium, København

Øresund. Fra starten var tanken i grunden kun at forske til privat brug for at lære slægtens historie at kende. Efterhånden kom Uno Røndahl imidlertid frem til at få belyst kendsgerninger, som han mente var vigtige til forståelsen af vor skånelandske historie, dvs. historien om vort gamle Østdanmark med Skåne, Halland, Blekinge og Bornholm.

En halvhundredårig arkiv- og litteratursøgen begyndte for Røndahl i Stockholm. Under Anden Verdenskrig tjenstgjorde han i den svenske flåde; og efter krigens afslutning blev han politibetjent i den svenske hovedstad. Her fik han rig lejlighed til at besøge museer, biblioteker og samlinger, indeholdende krigsbytte fra Trediveårskrigen og krigene mod Danmark 1643-1720. Mine øjne åbnedes for, hvor meget af vor skånske historie der

er blevet enten glemt eller gemt væk, siger han. I 1955 vendte Uno Røndahl tilbage til Skåne, hvor han helt frem til 1989 arbejdede ved politiet i Kristianstad - i det senere år som kriminalkommissær. Han og hustruen Madeleine, der stammer fra Stockholm, har ligesom de to sønner hele tiden været tro mod deres hjemegn i Villands Herred.

Det er blevet til megen forskning, også i København på Rigsarkivet, hvor han f.eks. har haft adgang til alle kendte mønstringsruller, der omhandler de forskellige skånelandske friskyttekompanier - fra 1676 til foråret 1679. Det er et særpræget livsværk, Uno Røndahl har skabt - med egne midler, stor udholdenhed og en brændende interesse. Han ser sig selv som en, der bringer bud fra forgangne tider til de fremtidige generationer.

Skåneland har med sin strategiske placering altid været et udsat område; men her har vi samtidigt mulighed for at knytte sammen som følge af vor historie, vor kultur og vort sprog. Det er en sådan positiv indstilling han mener sanddru historieskrivning kan fostre, hvor "bröland" og "bröfolk" bliver de nye kernebegreber. Hovedværket, "Skåneland utan försköning", kunne lige så godt have heddet "utan försköning"; for Uno Røndahl skønmalder ikke historien.

"Hvad du skriver er sandt!", udtalte en historiker fra Lund, da bogen udkom i 1981. Sådan ros fra akademisk hold har været sjælden; dog ikke i de senere år, hvor mange har indset, hvor værdifuld hans grundige forskning har været. Det varmer her i alderdommen, kan vi forstå på ham.

Uno Røndahl er som følge af sin pionerindsats udnævnt til æresmedlem i flere skånske og danske kulturforeninger, bl.a. Foreningen Skånsk Fremtid i København. Det var da også denne sammenslutning, der var initiativtager til den officielle hyldning forleden på Tycho Brahe Planetarium.

Og forfatterskabet fortsætter. I samarbejde med en freelancejournalist har Røndahl et manuskript næsten klart. Det handler om herulernes vandring og deres tilbagekomst til Norden, således som det er bevidnet hos senantikke historikere.

Historie ægger fantasien og er spændende, synes Uno Røndahl. Men historie skal også omgås med varsomhed, påpeger han; og tilføjer: Mine tre bøger har ført til et revideret billede af Skånelands historie og har bidraget til et nyt syn på vort datidige folks svære livsvilkår - i form af en historieskrivning set nedefra med folkets sanser. På så vis kan historie og historieskrivning være berigende og udvide nutidsperspektivet.

TYGE BRADE (BRAHE)

Af Knud J. Holdt

Tycho Brahes efternavn blev i mange århundreder stavet Brade, og også Tyge Brade brugte i sin ungdom denne gamle hævdevundne stavemåde, ligesom hans far før ham.

Brade-familien havde dybe rødder i Sydøst-Skåne, og gården Tosterup nordost for Ystad var i mere end 200 år Brade-slægtens faste holdepunkt. På de kanter i Danmark havde man den sprogsik, at man lige som på Fyn, Langeland, Lolland, Falster og Møn ikke mente det nødvendigt at udtale et "d", når dette stod inde i et ord eller i udlyd. I ældre dansk hed en bjælke en "brade". Denne entalsform findes ikke længere i dansk, men er erstattet af et låneord fra nedertysk: et "bræt". Det pudsige er imidlertid, at vi har bevaret

den gamle danske (nordiske) flertalsform af "brade". Det hedder nemlig stadig (med omlyd): "brædder".

Brade-slægtens våbenskjold består af et skråtstillet bræt: en brade; og det er herefter, slægten har sit navn. Denne brade på skjoldet er hvid på mørk baggrund. På sydøstskånsk blev en "brade" imidlertid ikke udtalt /bradhe/, men /brae/ uden hørigt "d". Sådan havde det "altid" været på de kanter, hvorfor der ingen problemer var med udtalen af navnet Brade, så længe slægten i hovedsagen holdt sig til hjemlandet Skaane. Da medlemmer af Brade-slægten imidlertid steg i graderne, kom i rigsrådet, og for Tyge Brades vedkommende begyndte at færdes i lærde kredse på Sjælland og i Tyskland, opstod der iørefaldende vanskeligheder med udtalen af navnet Brade.

Det er ikke svært ved at forestille sig Tyge Brades irritation, når hans efternavn blev udtalt efter stavemåden med et blødt "d". I Tyskland var det ikke bedre. Her blev navnet Brade udtalt med et hårdt og tydeligt "d". For at eliminere disse irritationsskilder begyndte Tyge Brade og andre familiemedlemmer i løbet af 1500-årene at stave deres slægtsnavn fonetisk og erstatte det korrekte "d" med et støttebogstav "h", så selv sjællændere og tyskere kunne finde ud af at udtale navnet, som det havde været sædvane i Skaane fra gammel tid. Samtidigt bibeholdt man fem bogstaver i navnet, hvorved skriftbilledet forblev omtrent uændret. På denne måde gik det til, at verden kom til at kende den store danske og skånske astronom som Tycho Brahe, ikke som Tyge Brade.